

Toplumsal Sorun ve Sorumluluk Olarak “Suça Sürüklenen Çocuklar”

Seda Salihoglu Günelsu¹

“Çocuk” ve “suç” yan yana gelmesi istenmeyen, birbirine yakıştırılamayan iki kavram. Tüm masumiyetiyle çocuk, kabul edilemez ve zarar verici suç ile ilişkilendiğinde dikkatin verildiği, önceliklendirilen konu çocuk olmaktan çıkıp farklı noktalara kayabiliyor. Kafalardaki “masum çocuk” algısı bir anda “cani”, “katil” olarak nitelendirilen bambaşka bir şeye dönüşebiliyor. Oysaki asıl konu yine “çocuk”. Ortaya çıkan suç ve sonuçları ne kadar ağır olursa olsun konuyu çocuk odağında ele almadan somut ve kalıcı çözümlere ulaşılması düşünülemez. Yapılması gereken, suçu önemsizleştirmeden ama çocuğu önceleyerek hareket etmektir.

“Çocuk” Derken

“Çocuk” kavramı farklı tarihsel dönemlerde ve kültürlerde farklı şekillerde tanımlanmıştır. “Kültürel bir ürün” (Kağıtçıbaşı, 2000) olmasından dolayı çocukluk için yapılan farklı tanımlamalar kaçınılmazdır. Bu tanımlamaların biyolojiye dayanan ortak özellikleri de vardır. Fakat çocukluk, bebeklik gibi biyolojik bir kategori değil, “toplumsal bir kurgu”dur (Postman, 1995). Tüm bunların yanında çocuk kavramının genellikle yaş sınırlamasına bağlı olarak tanımlanmaya çalışıldığı söylenebilir. Bu yaş sınırları da farklı alanlarda değişiklik gösterebilmektedir. Ülkemizde de görüleceği gibi, çocukluk olgusuyla ilgili siyasal, hukuksal ve diğer alanlarda farklı yaş kriterlerinin baz alınması çelişkiler yaratmaktadır. Örneğin seçilme hakkına 18 yaşında sahip olan çocuk, 12 yaşından itibaren çeşitli suçlar bakımından ceza alabilmektedir.

“Çocuk” tanımı yüzyıllar içinde yaşanan toplumsal, dinsel, ekonomik, siyasi vb. dönüşümlerle birlikte değişerek günümüzdeki haline ulaşmıştır. Orta Çağ’da çok da önemsenmeyen, Antik Çağ’dan 18. yüzyıla kadar “eksik yetişkinler” ve “yetersiz” (Heywood, 2003) olarak görülen çocuklar modern dünyada farklı tanımlamalarla karşımıza çıkar. Fakat yüzyıllar öncesinde yapılan tanımlamalardan pek çok bakımdan çok da uzaklaşmadığını görürüz. Günümüz-

¹ salihogluseda@gmail.com

de de çocukların “birey” kabul edilmemesi, çocukluk döneminin eksiklik ve yetersizlik olarak algılanması, çocuk hakları ve çocuğun değeri gibi önemli konuların kabul görmesinin yanında hala tartışılan konular arasında yer almaktadır.

17. yüzyılda Fransız papaz Pierre de Bérulle’ye göre çocukluk “ölümden sonra insan yaşamının en kötü ve sefil dönemidir” (Heywood, 2003). Buna karşılık Viktorya döneminde (1837-1901) ise sözde saf ve masum bir çocukluk anlayışı vardır. Bu farklı örnekler çocukluğun, zaman ve toplumdaki farklı toplumsal ve etnik gruplar içinde değişen bir “sosyal yapı” olduğunu gösterir (Heywood, 2003). Her toplumun çocuk tanımlaması kendi içinde ona verdiği değerle oluşmaktadır. Kimi toplumlar için çocuk üretimin bir parçasıyken kimi toplumlar içinse toplumsal ve bireysel olarak değer verilmeyen bir konumdur. Çocukluk, çocuk olarak tanımlanan bireylerden farklı olarak, yaşamın belirli bir dönemine karşılık gelen bir soyutlamadır. Bütün toplumlarda her zaman bir çocukluk kavramı, yani çocukları yetişkinlerden ayırmanın birçok yolu vardır. Aralarındaki fark, çocukları yetişkinlerden ayıran bu yolları belirleyen çocukluk anlayışlarıdır.

Orta Çağ’da çocuk, kültür içinde genel olan tüm davranışları gerçekleştirebiliyordu. Çocukluk 7 yaşında biterdi. Çünkü çocuklar 7 yaşından itibaren yetişkinlerin söyleyebildiği ve anlayabildiği şeyleri söyleyebilir ve anlayabilirlerdi. Orta Çağ dünyasında okur-yazarlığın ve eğitim düşüncesinin olmaması, çocukluk fikrinin oluşmadığının göstergeleridir (Doğan, 2001). Orta Çağ’da çocukluk düşüncesinin varlığını sorgulayanların başında Fransız tarihçi Philippe Aries gelir. Orta Çağ’da çocukluk konusunda bir şey bilinmediği savını öne sürer. Eksik olan kısmın “çocukluğun onu yetişkinlerden, hatta gençlerden ayıran özgün doğasının hiç bilinmemesi” olduğunu söyler (Heywood, 2003).

Çocukluğun ayrı bir yaşam dönemi haline gelmesi pek çok faktöre bağlıdır. Ekonominin tarımdan sanayiye kayması, orta sınıfın gelişmesi, ailenin yapısının değişmesi, çocuk ölümlerinin azalması, boş zamanların artması, anne-baba ve çocuk ilişkisinde duygusal bağın önem kazanması gibi nedenler itici güç oluşturmuştur (Onur, 1993). Modern ailenin şekillenmeye başlamasıyla çocukluk da biçimlenmeye başlamıştır. Modern ailenin oluşumundaki önemli etken, formel eğitimin gerekliliği ve yaygınlaşmasıdır. Sanayi öncesi ailenin pek çok işlevi üstlendiği bilinmektedir. Sanayi devriminden sonra artık aile ekonomik ünite olmaktan çıkmıştır. Artık bireyi kuşatan iki çevre ortaya çıkmıştır; aile çevresi ve iş çevresi.

İş çevresinde yer almanın koşulları bilgi ve beceri elde etmeye bağlıydı. Bu durum modern ailede eğitim fonksiyonunun da dışı kaymasına yok açmış, formel eğitimin gereğini ortaya çıkarmıştır. Aileler, çocuklarını “Tanrı korkusu olan okur-yazar yetişkinler” olarak yetiştirme göreviyle meşgul olmuşlardır (Postman, 1995). Daha sonrasında gelişmiş bir ekonomik duruma sahip olan orta sınıf oluşmuştur. Çocukluğun bir orta sınıf fikri olarak başladığına kuşku yoktur. Çünkü formel eğitim maddi yönden aileye bir yük getirmekteydi ve ancak orta sınıflar çocukları için para harcayabilmekteydi (Tan, 1993).

18. yüzyılın entelektüel ikliminde yaşanan toplumsal, ekonomik ve siyasal dönüşümler, dönemin aydınlarının çocuk ve çocukluk konusundaki düşünceleri üzerinde etkili olmuştur. Tüm bu dönüşümler, çocukluk fikrinin beslenip yaygınlaşmasına yardımcı olmuştur (Dikmen, 1998). Aydınlanma çağında filozoflar çocukluk anlayışında ve çocukların eğitiminde yeni görüşler ileri sürmüşlerdir. Böylece durağan değil gelişen bir çocukluk anlayışı ortaya çıkmıştır (Onur, 1993).

Birçok uzman 19. yüzyılın sonlarını ve 20. yüzyılın başlarını, modern çocukluk anlayışının oluştuğu dönem olarak göstermiştir. Viviana Zelizer 1870'lerle 1930'lar arasında Amerika'da ekonomik olarak değersiz, ama duygusal olarak paha biçilmez çocuk kavramının ortaya çıktığını belirtmiştir. 1905'te çocuk emeğinden faydalanmanın "kutsal bir şeye dokunarak saygısızlık etme" olduğu söylenmiştir (Heywood, 2003). Bunun sonucunda çocukların duygusal değeri hem işçi sınıfı hem de orta sınıf çevrelerinde kitlesel olarak yükselmiştir.

Modern çocukluk paradigmasının, aynı zamanda modern yetişkinlik paradigması da olduğu unutulmamalıdır. Çocukluk, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özel bir kategori olarak ele alınmaya başlar. Çocuklar yetişkinlerden farklıdır ve çocukların yetişmesiyle ilgili sorumluluk yetişkinlere aittir. Çocukluğun sürekli değişen biçimlerini ele almak gerekir. Tek bir evrensel çocukluk deneyiminden söz etmek mümkün değildir.

Çocukluğu tanımlamada kullanılan kriterler ne olursa olsun ortada kesin ve değişmez bazı gerçekler vardır. Çocukluk dönemi bedensel, ruhsal, zihinsel ve sosyal gelişmenin hızla sürdüğü bir dönemdir. Çocukluk, kişinin benliğini, ilişkilerini ve dünyayla kurduğu bağı şekillendiren en kritik dönemdir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de (BMÇHS) de belirtildiği gibi, çocuğun bedensel ve zihinsel açıdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum öncesi ve sonrasında özel güvence ve korunmaya gereksinimi olduğu ortaya konmaktadır. Çocukluk döneminde kişinin gelişimini henüz tamamlamamasından dolayı incinebilir ve savunmasız olması onu yüksek risk altına sokar. Geçmişte çocukluk döneminin kişiliğin gelişim sürecinde en önemli evre olduğunun farkına varılmamıştır. Çocukluk döneminin önemi, kişiliğin gelişim süreci içerisinde ayrı bir evre olarak ele alınması gereği, bir toplumsal statü olarak, değişen siyasette, sosyal politikada, felsefede, ekonomide temellenen, toplumsal bilinçlenme sonucu ortaya çıkan algılamalarda kavranmıştır (Küntay ve Erginsoy, 2005). Bu öneminden dolayı "çocuğun yüksek yararı" yasal olarak güvence altına alınmıştır.

Günümüz siyasal ikliminde çocuk, ulusal kimliğin ve demografik geleceğin en temel kurumu olan ailenin merkezinde yeniden anlamlandırılmaktadır. Çocuk, hem risklere maruz kalan kırılgan bir birey hem de geleceğin ekonomik, biyolojik ve kültürel taşıyıcısı olarak görülmektedir. Çocuk politikalarının hak temelli, eşitlikçi ve özgürleştirici olabilmesi için çocukluğu yönetilebilir bir nüfus kategorisi olarak gören, aile merkezli yaklaşımın ötesine geçmek gerekir. Çocukların hak

sahibi bireyler olarak kabul edildiği, eşitsizliklerle mücadeleyi ve demokratik katılımı merkeze alan bir çocuk algısı önem kazanmaktadır (Eraslan, 2025).

Türkiye’de Çocukluk

Türkiye’de hukuki olarak, çocukluk 18 yaşında biter. Yani, 18 yaşın altındaki herkes “çocuk”tur. Tarafı olduğumuz BMÇHS’de de aynı anlayış vardır. Sözleşmenin 1. maddesinde ‘Bu sözleşme uyarınca, çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar herkes çocuk sayılır’ hükmüne yer verilmiştir.

Türkiye’de toplumdaki çocuk olgusu duygu ve fayda karışık yaklaşımlara konu olur. Görünürde pek çok alanda çocuğun önemsendiği bir toplumun gerçekçi politika ve uygulamalar gerektiğinde çocuğu öncelememesi düşündürücüdür. Toplumda çocuk konusunda geleneksel değerlerle toplumsal gerçekliğin aynı ölçüde paralel gelişmediği görülür. Aileyi tamamlayan, neşe ve mutluluk kaynağı bir varlık olarak tanımlanan çocuk, günlük yaşamda faydacı değerler ile ön plana çıkarılır (Doğan, 2001).

Günümüzde yaşanan pek çok sosyal gelişme, çocuğun değeri konusunda değişime neden olmaktadır. Toplumun pek çok kesimi tarafından ağır bir şekilde hissedilecek şekilde artan yoksulluk ve işsizlik, çocukların bir ekonomik değer olarak görülmesini ortaya çıkarır. Bu durum da çocukların çalışması, eğitimden uzaklaşması ve suça sürüklenmesi gibi pek çok soruna neden olmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2025 verilerine göre Türkiye nüfusu 86.092.168’ken bunların 21.375.930’u çocuktur. 2024 verilerine göre 15 yaş altı olan her 100 çocuktan 32’si (7 milyon 39 bin) yoksulluk içinde yaşıyor. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) verilerine göre, Türkiye’de çocuk yoksulluğu oranı %22,4. Türkiye, çocuk yoksulluğunun en yüksek olduğu ikinci ülke. At Risk Of Poverty or Social Exclusion (AROPE) göstergelerine göre Türkiye çocuk yoksulluğunda Avrupa’nın zirvesinde yer alıyor. 0-17 yaş grubundaki çocukların %42,7’si yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altında (Köz, 2025).

Okullaşma oranlarına bakıldığında 2025-2025 eğitim yılında 3-5 yaş arasındaki çocukların sadece %49’unun bir eğitim kurumuna gittiği görülüyor. İlkokul düzeyinde bu oran %95’e çıkarken, lisede %83’e düştüğü görülüyor (Milli Eğitim Bakanlığı, 2026). Çocuklar büyüdükçe eğitim ortamından uzaklaşıyor. Çocukların çalışmasının bunun en önemli nedenlerinden biri olduğu söylenebilir. 2024 verilerine bakıldığında 15-17 yaş aralığında okula devam eden çocukların %12’si ekonomik faaliyetlerde çalışıyor. Aynı yaş aralığında okula devam etmeyen çocukların ise %32’sinin ekonomik faaliyetlerde çalıştığı görülüyor (TÜİK, 2025a). 13-17 yaş arasındaki çocukların %72,4’ü kendini okula ait hissettiğini söylüyor. “Diğer öğrenciler beni seviyor gibi görünüyor” diyen çocukların oranı ise %55,6 (TÜİK, 2025a). Çocukların ait hissetmedikleri bir ortamda eğitimlerini sürdürmeleri okuldan uzaklaşmalarını da kolaylaştırıyor.

Tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde çocuk adalet sistemi ile temas eden çocukların sayısının artması bu koşullar altında beklenen sonuçlardan biridir. Güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı 2024 yılında, 2023 yılına göre %9,8 oranında artarak 612.651 olmuştur. Bu olaylarda çocukların 202.785'i suça sürüklenme sebebiyle güvenlik birimlerine geldi veya getirildi. Bir önceki yıla göre %13 oranında bir artış görülmektedir. Bu çocukların %40,4'üne yaralama, %16,6'sına hırsızlık, %8,2'sine uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak veya satın almak, %4,6'sına tehdit, %4,2'sine genel tehlike yaratan suçlar, %26'sına ise bu nedenlerin dışında kalan diğer suçlar kapsamında sisteme dâhil oldu (TÜİK, 2025b).

Tüm gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de çocukların toplum içindeki yeri ve değeri çoğu zaman görmezden gelinmektedir. Çocukların gelecek için bir yatırım aracı olarak değer görmesi, toplumun çıkarıcılığını gösterir. Oysaki çocuklar bugün yaşayan, sadece insan olduğu için değer görmeyi hak eden ve hak sahibi bireylerdir. Yetişkinlerden daha az değerli ya da daha az hak sahibi değildir. Yetişkinlerin yapması gereken çocuk için değil, çocukla birlikte düşünmek ve eyleme geçmektir. Çocuğun her ortamda ve her aşamada tam anlamıyla katılımını sağlayacak koşulları oluşturmaktır. Bu da hak odaklı bir yaklaşımı gerektirir.

Çocuk Hakları ve Çocuk Koruma

Çocukların özel olarak korunmaları hukuki anlamda Anayasa'nın ve uluslararası anlaşmaların sosyal koruma kurallarının gereğidir. Hukukun en üstün değeri olan eşitlik ilkesi çocukların özel olarak korunmasını gerektirir (Serozan, 2005). Çocuk hakları, yetişkin haklarıyla çelişki içinde değildir. İnsan haklarının bir parçasıdır. Çocuklar, gelişme gereksinimleri nedeniyle çocuk haklarına sahiptirler. Çocuk doğduğu andan itibaren yetişkinlerle aynı değerinde kişilik haklarına sahiptir. Bu nedenle insan haklarına ilişkin tüm yasal metinlerdeki "herkes" ifadesi çocuğu da kapsamaktadır. Çocuk hakları, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki bakımlardan özgürlük ve saygınlık içinde, sağlıklı ve normal biçimde gelişebilmesi için hukuk kuralları ile korunan yararlardır (Akyüz, 2000). Çocuk haklarının tarihçesi, çocuğun üzerinde serbestçe tasarruf edilebilir, devir ve terk edilebilir, hatta öldürülebilir bir nesne olmaktan çıkarılıp, hak ve kişilik sahibi bir özneye dönüştürülmesinin serüveni olarak özetlenebilir (Balo, 2005).

Çocuk koruma konusundaki çalışmalar 20. yüzyılın başında çocukların cinsel sömürüsüne karşı önlem alma çabalarıyla başlamıştır. Çocukların ucuz iş gücü olarak kullanılmalarını önleme çabaları da aynı döneme denk düşer (Balo, 2005). Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Milletler Cemiyeti döneminde, Cenevre'de çocuk ticaretine karşı ilk uluslararası konferans toplanmıştır. 1924'te de Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nde çocuk hakları ilk kez özel olarak korunmaya alınmıştır. Bu yıllarda Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) de çocuk işçi istismarına karşı önlem alabilmek için girişimlerde bulunmuştur.

Mevcut insan hakları normlarının çocukların özel gereksinimlerini karşılamakta yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu düşünceden hareketle, Birleşmiş Milletler'in çocuk hakları ile ilgili bir metin hazırlaması ihtiyacı ortaya çıkmış ve çocuk haklarına dair bir sözleşme taslağının projesi başlatılmıştır. Bu çalışma içinde hükümet dışı kuruluşların da yer almasına izin verilmesi dolaylı yoldan da olsa çocukların sürece katılımını sağlamıştır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS), 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir. Üye devletlerin onayına sunulan belge, kısa sürede pek çok hükümet tarafından onaylanarak tarihte en yaygın şekilde kabul gören insan hakları belgesi niteliğini kazanmıştır (Dikmen, 1998). En kapsamlı insan hakları anlaşması olan Sözleşme, aynı zamanda en hızlı biçimde onaylanan belge özelliğine de sahiptir (Heffinck, 1999). Sözleşme, çocuk hakları alanında temel esasları belirlerken, toplumların sosyo-kültürel özelliklerini de dikkate alan esnek bir yapıda hazırlanmıştır (BMÇHS). Sözleşme "çocuğun yüksek yararını" dayanak noktası olarak çocuklarla ilgili yasal düzenlemelerin başını çeker.

Sözleşme, Türkiye'de 1995 yılında yürürlüğe girmiştir. İç hukukla bütünleştirilen BMÇHS'nin hükümlerinin hayata geçirilmesi konusunda Türkiye yükümlülük altındadır. İç hukukta gereken değişikliklerin yapılması ve kurumsal alt yapının sağlanması "çocuk haklarına saygı" temel ilkesinin gereğidir (Küntay, 2000). Türkiye, Sözleşme'nin 17, 29 ve 30. maddelerini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Lozan Antlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tuttuğunu belirten bir çekince koymuştur. İlgili maddeler, çocukların eğitim, ifade özgürlüğü, kendi kültürünü yaşatma ve kendi dilini kullanma haklarını kapsar.

Çocuk koruma, çocukları etkileyen istismar, ihmal, sömürü ve şiddet olaylarını önlemeye ve bu tür olaylara müdahale etmeye yönelik önlemleri, yapıları ve sistemleri kapsar. BMÇHS'nin dört temel ilkesi olan ayırım gözetmeme, çocuğun yüksek yararı, yaşama ve gelişme hakkı ile katılım hakkı etkin bir çocuk koruma sisteminin uygulanmasıyla hayata geçebilir. Çocuğun yüksek yararı genel anlamda çocuğun iyiliğini ve refahını ifade eder. Çocuğa ilişkin tüm eylemler, onun yararına en uygun olacak biçimde şekillenmelidir. Bu yararın belirlenmesinde çocuğun katılımı önceliklidir. Çocuk hakları açısından anlamlı katılım, çocukların bilgilendirilmiş ve gönüllü olarak, kendilerine uygun yöntemlerle (oyunlar, sanatsal faaliyetler, çocuk konseyleri) görüşlerini oluşturabilmeleri, ifade edebilmeleri ve bu görüşlerin dikkate alınmasıdır. Çocukların yalnızca görüşlerine başvurmak yeterli değildir. Aynı zamanda karar alma, planlama ve izleme süreçlerine de gelişim düzeylerine uygun yöntemlerle aktif olarak katılım sağlamaları gerekir. Çocuk koruma, çocuğun güçlenmesini sağlamalıdır. Bu da çocuk katılımı gözetilerek mümkün olur.

Çocuk koruma sistemi beş aşamadan oluşur: Önleme, riski fark etme, bildirme, müdahale etme ve iyileştirme (Akço ve Akbulut, 2016). Önleme aşamasında çocukların sağlıklı gelişimlerini destekleyecek her türlü hizmetin eksiksiz olarak

sunulması ve ailelerin de çocukları güçlendirme konusunda desteklenmesi demektir. Böylece çocukların her türlü şiddet, istismar ve risk karşısında güçlenmeleri ve herhangi bir riske maruz kalmalarının önlenmesi amaçlanır. Hem çocuk hem de çocuğa bakım verenler için gerekli her türlü sosyal, fiziksel ve ekonomik yaşam koşullarının sağlanması önleminin temelini oluşturur. Özellikle eğitim ve sağlık konularındaki asgari koşulların sağlanması önceliklidir.

Çocuk korumada ikinci aşama riski fark etmedir. Çocuğa yönelik herhangi bir risk ortaya çıktığında çocuğun hayatındaki kamu hizmetlerinde çalışanların erken aşamada bu riski fark etmeleridir. Kapsayıcı bir risk değerlendirme sistemi, uzman personel ve kurumlararası iletişim riski fark etmede önemlidir. Riski fark etme, çocuğun hayatına dâhil olan her yetişkinin sorumluluğudur.

Bildirme, çocuk korumada üçüncü aşamadır. Herhangi bir risk fark edildiğinde ilgili birimlere bildirilmesi gerekir. Kamu görevlileri, görevleri ile bağlantılı olarak haberdar oldukları suçu veya suç şüphesini yetkili makamlara bildirmekle veya konu hakkında işlem yapmakla yükümlüdürler. Kamu görevlisi, Türk Ceza Kanunu'nun 6. maddesinde "kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi" olarak tanımlanır. Bildirimlerin nasıl yapılacağına dair bir düzenleme, uzmanlaşmış bildirim birimleri ile personeli ve çok disiplinli bir değerlendirme sistemi olmalıdır.

Çocuk korumada dördüncü aşama, müdahale etmedir. Çocuğun herhangi bir riske maruz kalması durumunda çocuğun yüksek yararını önceleyerek müdahale edilmelidir. Uzmanlaşmış müdahale ekipleri ve birimleri, ailelere rehberlik edecek hizmetlerin sağlanması ve müdahale sürecine dâhil olan herkesin çocuğa özgü davranması gerekir. Bu aşamada müdahil olan herkesin risk altındaki çocuklarla çalışma konusunda deneyimli olması ve çocuğun ikincil bir mağduriyet yaşamamasını engellemesi gerekir. Çocuklarla çalışan herkesin sadece bilgiye sahip olması değil, bilgiyi sürekli güncellemesi de gereklidir.

Son aşama ise iyileştirmedir. Risk altında olan çocuğa müdahale edildikten sonra iyileştirme aşamasında çocuğun yüksek yararı gereğince çocuğun öncelikle aile yanında kalması fakat gerekli ise kurum bakımına alınması sağlanır. Çocuklara ve bakım verenlerine gerekli psiko-sosyal destek verilir. Bu aşamada çocuğun ihtiyaç duyduğu destek kapsamında bir iyileştirme planı oluşturularak kurumlar arası iletişim sağlanır.

Çocuk korumanın her aşamasında devlet kurumlarının çok önemli görevleri vardır. Adalet Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve İç İşleri Bakanlığı arasında çocuklara ilişkin vakalarda kurumlar arası koordinasyon gereklidir. Bu kapsamda okullar, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, halk eğitimi merkezleri, aile sağlığı merkezleri, cumhuriyet savcılıkları, çocuk mahkemeleri, kolluk, çocuk izlem merkezleri, çocuk koruma merkezleri, ceza infaz kurumları, çocuk eğitim evleri, denetimli

serbestlik şube müdürlükleri, sosyal hizmet merkezleri, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları gibi pek çok kurum ve kuruluşun iş birliği halinde çalışması, ortak takip mekanizmaları oluşturması, bilgi paylaşımı yapılması, rehabilitasyon planlanarak takibinin yapılması konusunda ortak bir çalışma yürütmesi gerekir.

Çocuk koruma konusunda Türkiye'deki önemli yasal metinlerden biri Çocuk Koruma Kanunu'dur (ÇKK). 5395 sayılı ÇKK, 3 Temmuz 2005 tarihinde TBMM tarafından kabul edildi ve 15 Temmuz 2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi. Kanunun amacı, "korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir" (Madde 1). Kanun hem "korunma ihtiyacı olan" çocuk hem de "suça sürüklenen" çocukları kapsar ve 3. maddede şöyle tanımlanır:

1. Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu,

2. Suça sürüklenen çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu, ifade eder.

Danışmanlık tedbiri, çocuğa ve ailesine sorunlarının çözümünde yol göstermeye; eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna devam etmesine ya da meslek veya sanat edinmesine; bakım tedbiri, çocuğun yurt ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılmasına; sağlık tedbiri, çocuğun sağlığının korunmasına, tedavisine ve rehabilitasyonuna; barınma tedbiri, barınma yeri olmayanlara uygun barınma yeri sağlamaya, yönelik tedbirlerdir.

ÇKK'da suça sürüklenen çocuklarla ilgili uygulamalar ele alınmıştır. Yetersizlikleri olsa da temel yaklaşım olarak farkındalık oluşturan bir yasal metindir. Çocuk koruma konusunu sadece bir ceza kanunu üzerinden ele almak yeterli değildir. Daha bütüncül ve kapsayıcı metinler üzerinde çalışılmalıdır.

Çocuk koruma aşamalarına dâhil olan herkesin risk altındaki çocuklara yaklaşım konusunda asgari düzeyde bilgi sahibi olması önemlidir. Risk altında olan çocuk şiddete maruz kalmış olabileceği gibi suça sürüklenmiş de olabilir. Suça sürüklenmiş olmak da bir çocuk için korunma ihtiyacı gerektiren bir durumdur. Çocuk koruma kapsamında değerlendirilerek tüm haklarından erişiminin sağlanması gerektiği unutulmamalıdır.

Suçta Sürüklenen Çocuklar

Suçta sürüklenen çocuklar, ilk önce ve her şeyden çok çocuktur. Çocuklar için özel olarak kabul edilmiş bütün haklardan ve çocuklara uygulanan bütün hizmetlerden yararlanabilmeleri gerekir. Suça sürüklenen çocuk sayısı yıllar içinde artış göstermektedir. 2010 yılında 83 bin olan suça sürüklenen çocuk

sayısı, 2024'te 203 bine yükselmiştir (TÜİK, 2025b). Suça sürüklenen çocukların sayısındaki bu artış, çok yönlü nedenlerle açıklanabilir.

Türkiye'deki hukuk sisteminde 18 yaşına kadar verilecek olan cezalar yaş gruplarına göre farklılık gösterir. Bunun nedeni çocukları, gelişim düzeylerine göre yaptıkları eylemden sorumlu tutmaktır. Çocuklar, bilişsel ve psikososyal açıdan gelişimlerini tamamlamadıkları için eylemlerinin sonuçlarını değerlendirme ve davranışlarını kontrol edebilme yetenekleri sınırlıdır. 12 yaşın sonuna kadar hiçbir çocuğun cezai sorumluluğu yoktur. Bu yaş grubu için yalnızca tedbir kararları verilebilir. Çocuğun suç ile ilgili eylemlerden ve ortamlardan uzaklaştırılması için eğitim, sağlık, danışmanlık ya da kurum bakım tedbiri uygulanabilir (ÇKK, madde 5).

12-15 yaş arasındaki çocukların, kısmi olarak ceza sorumluluğu vardır. Yaptığı eylemin bilincinde ve sonuçlarını kavrayabilecek durumda ise belirli oranda indirim uygulanarak ceza verilir. Aksi halde ceza verilmez. 15-18 yaş arasındaki çocukların yaptığı eylemin suç olduğunun bilincinde ve sonuçlarını kavrayabilecek durumda olduğu kabul edildiğinden ceza verilir ancak belirli bir oranda indirim uygulanır. Çocukların bilgi, görgü ve deneyimleri toplumsal işleyiş ve bunun kuralları hakkında bir yetişkin kadar bilgi sahibi olmalarına yetmeyecektir. Bu nedenle, eylemlerinin sonuçlarını tüm yönleriyle anlayacak kapasitede olmadıkları ve yetişkinlerin rehberliğine ihtiyaç duydukları kabul edilmelidir.

Çocuk ceza yargılamasında amaç, çocuğu cezalandırmak olmamalıdır. Çocuğun toplumla bütünleşmesini sağlamak, tekrar suçla ilişkilmesini engellemek ve çocuğu güçlendirmek asıl amaç olmalıdır. Konunun "cezalandırma" odağında ele alınması yeni sorunların ortaya çıkmasına ve var olan sorunların büyümesine neden olur. Çünkü çocukların suça karışmasında çok yönlü ve birbiriyle ilişkili pek çok neden vardır. Bunların hepsine detaylı olarak bakarak çözüm yöntemleri geliştirmek gerekir.

Yoksulluk, suça karışmada en önemli itici faktörlerden biridir. Yoksulluğun artmasıyla suça sürüklenen çocukların, çocuk işçiliğinin, okul terkinin ve yetersiz beslenmenin de ortaya çıktığı görülür. Yoksulluğun çok boyutlu yapısı, çocukların suça sürüklenmesinde ve suç çetelerinin kontrolü altına girmesinde önemli bir rol oynar. Ailelerine destek olmak için kayıt dışı işlerde çalışmak zorunda kalan çocuklar bir süre sonra okulu da bırakmak zorunda kalmaktadır.

Eğitim, herkes için vazgeçilmez bir insan hakkıdır. Devlet bireylerin eğitim hakkına erişmesi için gerekli koşulları sağlamakla yükümlüdür. Özellikle risk altındaki çocuklar için eğitime erişim, onların toplumla bütünleşmesini ve kişisel gelişimlerini sağlayan önemli bir konudur. Okullar, çocukların sosyalleştiği, akranlarıyla iletişim kurduğu ve toplumsal hayata hazırlandıkları ortamlardır. Çocukların eğitim ortamlarından uzaklaşmaları pek çok sorunun hem nedeni hem de sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Adalet Bakanlığı'nın (2026) verilerine bakıldığında ceza infaz kurumlarında bulunan 4421 çocuğun 323'ü okuma yazma bilmemektedir, 175'i okur-yazar olup bir okula bitirmemiştir, 48 çocuğun ise eğitim durumu bilinmemektedir. Adalet sistemine giren çocukların önemli bir bölümünün sisteme girmeden önce eğitim hakkına erişememiş olduğu görülmektedir. Suça sürüklenen çocukların eğitime erişimi, ceza infaz kurumunda başlayan bir sorun değildir. Hapsedilmeden önce var olan eşitsizliklerin görünür hale geldiği bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır (Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı [TÇYÖV], 2025).

Çocukların ceza infaz kurumuna girmeden önce eğitimden kopmalarının nedenleri çok boyutludur. Çocuk koruma sistemi ve çocuk adalet sistemi arasındaki kopukluk, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yetersizliği, yoksulluk, çalışma zorunluluğu, sosyoekonomik koşullar, ayrımcılık ve sosyal dışlanma öne çıkan nedenler arasındadır.

Çocukların içinde yer aldıkları sosyal koşullar, suça yönelmelerinde önemli bir faktördür. Aile içinde yaşanan şiddet ve istismar ya da ilgisiz ebeveynler çocuğun farklı ortamlara yönelmesine ve kabul gördüğü kişilerle ilişki kurmasına neden olur. Bu durum da çocukların kendini ait hissedebileceği, suça eğilimli kişi ve gruplara yönelmesinin yolunu açar. Dil, din ve etkin kimlik gibi farklılıklarından dolayı ayrımcılığa uğrayan ve dışlanan çocuklar da bu gruplara yönelme konusunda risk altındadır. Çocukların yaşadıkları hak mahrumiyetleri ve eşitsizlikler suça sürüklenmelerine neden olmaktadır.

Çocukların eğitimden kopuşu ve adalet sistemiyle karşılaşması çoğu zaman birbirini tetikleyen bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır (TÇYÖV, 2025). Okullarda yaşanan şiddet olaylarında öğrencilere "örgün eğitim dışına çıkarma" ve "okuldan kısa süreli uzaklaştırma" hükümleri içeren disiplin cezalarının verilmesi de çocukları suçtan uzak tutmaya yarayacak uygulamalar değildir. Okuldan uzaklaştırılan çocuk yaşadığı bu dışlanmışlık ve öfke duygusu ile kolaylıkla suça meyilli kişi ve grupların etkisi altına girebilir. Çocukları temel sosyalleşme alanlarından uzaklaştırmak onları tehlikeli bir boşluğa iter. Bunun yerine onları koruyacak ve güçlendirecek sosyal alanlarda, gelişimlerini destekleyici etkinlikler içinde yer almaları sağlanmalıdır. Yaptıkları eylemlerin sorumluluğunu üstlenmelerini sağlayacak bir bilinç ulaşmaları böyle sağlanır.

İnsan hakları hukuku, kanuna karşı gelen bir eylemin sorumluluğunun üstlenilmesi gerektiğini vurgular. Sorumluluğu belirleyen resmî bir süreç olmalıdır. Çocuk söz konusu olduğunda, bu sorumluluk, çocuğun yaşına ve durumuna uygun olacak şekilde tanımlanmalıdır. Çocuk adalet sistemi içinde her türlü sürecin çocuklara özgü olarak düzenlenmesi gerekir. Çocukların yargılanmasında çok uzun zaman geçmesi, şeffaf olunmaması ve çocuklara yeterli bilgilendirme yapılmaması çocuklar için çok zorlayıcı olmaktadır.

Uluslararası standartlar çocukların tutuklanmasına, gözaltına alınmasına ve hapis cezası almasını ilkesel olarak olanak tanımaktadır. Fakat bu yöntemler sadece son

çare olarak düşünölmeli ve uygun olan en kısa süre için uygulanmalıdır. Çocukları kapatmanın tek meşru gerekçesi, başkaları için acil, ciddi bir tehdit oluşturduğu düşünölen bir durumla baş edecek alternatif bir yolun bulunamaması olabilir. Bu durumda da tüm alternatiflerin değerlendirildiğinden kesin olarak emin olmak gerekir. Kapalı bir kuruma kapatılan çocuğun özel ihtiyaçlarının fiziksel ve psikolojik açıdan gözetilmesi ve buna uygun olarak bireysel bir rehabilitasyon programına dahil olması son derece önemlidir.

Kapatılma cezası alan çocuklar tutukluluk süresince, yani cezaları kesinleşene kadar kapalı ceza infaz kurumunda, hüküm aldıktan sonra ise çocuk eğitim evinde kalmaktadır. Tutuklu ve hükümlü çocuklar aynı uygulamalara tabi değildir. Tutuklu olan, hüküm giymiş olmasına rağmen henüz eğitim evine yerleştirilmemiş olan ya da disiplin cezası olarak çocuk eğitim evinden geri gönderilen çocukların kaldığı yerler olan kapalı ceza infaz kurumları Türkiye'de 9 tanedir (Adalet Bakanlığı [AB], 2026a). Bu kurumlar dış güvenlik tedbirleri olan alanlardır. Örgün eğitim imkânları fiili olarak neredeyse yoktur. Türkiye'de sadece oğlan çocukları için kapalı ceza infaz kurumları vardır. Kız çocukları sayıları az olduğu gerekçesiyle kadınlar için yapılan kapalı ceza infaz kurumlarının kendileri için ayrılan bölümlerinde kalırlar.

Hükümlü (cezası kesinleşmiş) çocukların kaldıkları yerler olan çocuk eğitim evleri ise 5 tanedir (AB, 2026a). Sadece 1 tanesi kız çocukları içindir. Firara karşı fiziki engelleri olmayan ve güvenlik açısından daha esnek olan kurumlardır. Çocukların örgün eğitime devam etmeleri amaçlanır. Çocuklar haftada bir aileleriyle görüş yapabilirler, örgün eğitime ve çalışıyorlarsa çalıştıkları yerlere gidebilirler. Buradaki çocuklar ücret dâhilinde aileleri ile istedikleri zaman telefonla görüşebilirler. Aile izinleri olduğu için, gidip yatılı bir şekilde ailelerinin yanında kalabilirler. Çocuk eğitim evleri, halen pek çok sorun olmasına rağmen, kapalı ceza infaz kurumlarına göre çocuklar için görece daha uygun kurumlardır.

Her ilde çocuklara özgü kapalı kurum bulunmadığı için bazı illerde çocuklar yetişkin ceza infaz kurumlarının kendileri için ayrılan bölümlerinde kalmaktadır. Bu durum eğitim hakkı başta olmak üzere diğer haklar bakımından da ciddi sıkıntılar oluşturmaktadır. Kapalı ceza infaz kurumunda kalan çocuklar örgün eğitim hakkından mahrum kalmaktadır. Buradaki çocuklar sadece yaygın, dışarıdan ve açık öğretim programlarına erişebilmektedir. Çocuğun eğitimden kopması, akademik olarak akranlarından geri kalmasına neden olduğu gibi okul ortamının sunduğu sosyalleşme ve arkadaşlarıyla iletişim kurma gibi pek çok haktan da mahrum kalırlar.

Kapalı ceza infaz kurumlarında çocukların örgün eğitime erişimleri olmadığından Adalet Bakanlığı tarafından çocuk kapalı ceza infaz kurumunda örgün ortaöğretim öğrencilerinin ceza infaz kurumuna girdikten sonra eğitime devamlarını sağlamak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 6 adalet mesleki eğitim merkezi "Çok Programlı Anadolu Lisesine" dönüştürölerek eğitime başlamıştır (AB, 2024). Örgün eğitimin bütüncül yapısı düşünöldüğünde bu girişimin yeterli

olmayacağı açıktır. Mekânsal olarak okula benzetilen ortamlar, eğitim için gerekli olan tüm fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçları karşılamamaktadır. Okullar, bilgi aktarımı dışında, sosyalleşmeyi, kendini ifade etmeyi, insanlarla etkileşim kurmayı ve topluma dâhil olmayı sağlayan işlevleri de yerine getirmektedir. Kapalı ceza infaz kurumlarında bu ihtiyaçlar tam anlamıyla karşılanamaz.

Çocuklar kapalı kaldıkları süre boyunca suç ve suçlu ile daha yoğun iletişim kurar, suçla ilgili bilgi edinir ve tekrar suça karışma olasılıkları artar. Tüm bu koşullar çocukların içine düştükleri suç ortamından çıkmalarına engel olur. Ceza infaz kurumları rehabilitasyon ihtiyacını karşılayamadığı için sadece fiziksel olarak suça sürüklenen çocukların toplumdan uzaklaşmasına neden olur.

Çocukların herhangi bir kapalı kurumda uzun süre kalması, sosyal hayata dâhil olmalarını zorlaştırır. Kapatılma cezası alan çocuklar, hayatlarındaki pek çok olumsuz koşullar nedeniyle bu kurumlara gelmişlerdir. Bu nedenle bunun bir son nokta olarak değil, bir müdahale ve destek fırsatı olarak görülmesi, çocukların daha önce erişemediği haklarına erişimini sağlamak için gerekli koşulların oluşturulması gereklidir (Sivil Toplum Geliştirme Merkezi [STGM], 2025).

Haklara erişim konusunda yasal metinlerin önemli bir yeri vardır. Var olan yasal metinlerin hayata geçirilmesi, en az içerikleri kadar önemlidir. Daha önce bahsettiğimiz BMÇHS dışında suça sürüklenen çocuklarla ilgili pek çok kapsamlı uluslararası belge bulunmaktadır; Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları), Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri) ve Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları). Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararı olan bu metinler, Türkiye için bağlayıcı değildir, tavsiye niteliğindedir. Ancak ulusal mevzuatın bu kurallar çerçevesinde şekillendirilmesi ve gözden geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Hepsinin içeriğine bakıldığında kapsayıcı ve bütüncül bir yaklaşım olduğu görülür. Fakat asıl mesele, tüm bu yaklaşımın kâğıt üstünde kalmadan çocukların yararına olacak şekilde uygulamaya geçirilmesidir.

Çocuk adalet sisteminin insan haklarına duyarlı, çocuğu güçlendirici ve destekleyici nitelikte olması gerekir. Adli süreç içine giren çocukların sistemin içinde şeffaf, adil ve saygılı bir muamele görmesi önemlidir. Aksi takdirde çocukların yasaya uyma konusunda motivasyonlarının azaldığı görülür (STGM, 2025).

Ne Yapılabilir?

Çocuklar her koşulda yetişkinlere özgü ceza adalet sisteminin dışında tutulmalıdır. Suça sürüklenen çocuklar konusunda kapatılma cezası en son başvurulması gereken bir durumdur. Kapatılma cezası, çocuğu suçtan uzak tutacak bir yöntem değildir. Aksine çocuğun toplumdan soyutlanmasına ve destek görebileceği alanlardan uzaklaşarak hayatını suç odağında sürdürmesine zemin hazırlar. Çocuklar hakkında verilen cezaların amacı, yalnızca toplumun

güvenliğini sağlamak değil çocuğun ihtiyacı olan alanlarda gelişimlerini desteklemek olmalıdır. Suç eylemine odaklanan bir cezalandırma mekanizması değil çocuğun toplumla bütünleşmesi ve bireysel sorumluluğun gelişmesine katkı sunan bir destek mekanizması suçu önlemeye yönelik çalışmaların temelini oluşturmalıdır. Çocukların suçtan ve suçla ilişkili her türlü kişi ve ortamdaki uzak kalmasını sağlayıcı mekanizmalar oluşturulması gerekir.

Suçla mücadele

Çocukların suça sürüklenmesini önlemek için yapılması gerekenlerden biri, suç örgütleriyle mücadele etmektir. Çocuğu bu eyleme sürükleyen yetişkinler için caydırıcı cezalar olmalıdır. Organize suç örgütleri yoksul mahallelerde yaşayan çocuklara kolayca erişebilmekte ve onları suça sürüklemektedir. Bu örgütler çocukları maddi ve manevi olarak destekleyerek onlara uyuşturucu madde ve suç aletleri temin etmekte ve onların kendilerini güçlü hissetmesini sağlamaktadır (EŞİK, 2025a). Çocukların bu örgütlere yönelmesini engellemek için destekleyici kamusal ve sivil toplum mekanizmalarının çocuğun hayatında yer almasını sağlamak önemlidir. Çocuk, kabul gördüğü, iyi hissettiği, bir şeyler öğrendiği, kendini geliştirdiği ve sorunlarının dinlendiği bir ortamda olursa suça yönelme riski azalır. Bu örgütlerle mücadele etmeden sadece çocuklara kapatma cezası vererek suçun engellenmesi mümkün değildir. Örgütlü suçlarda çocukların araç olarak kullanılmasının önüne geçilmesi gerekir. Suç örgütlerinin her aşamasındaki kişilerin caydırıcı cezalar alması önemlidir.

Aile ve okul ortamı

Suç işlenmesini önlemek için öncelikli olarak yapılması gereken koruyucu ve önleyici tedbirlerin sağlandığından emin olmaktır. Çocuk için gerekli olan koşulların sağlanması gereken ortamların başında aile ve okul ortamı gelmektedir. Hem koruma hem de önleme ile ilgili çalışmaların buradan başlaması gerekir.

Aile, çocuğun toplumsallaşmasından sorumlu olan öncelikli birimdir. Çocuğun risklerden korunması için gerekli koşulların sağlanmasında ebeveynlerin ya da bakım verenlerin sorumluluğu vardır. Devlet de çocukların güvenli ve huzurlu bir aile ortamında yetişmesi için gerekli önlemleri almakla sorumludur. Ebeveynlere ya da bakım verenlere çocuğun bakımı ve gelişimi için gerekli olan sosyal ve ekonomik desteğin verilmesi gerekir. Çocuğun yüksek yararı açısından çocuğun ailesiyle birlikte olması öncelikli olmakla birlikte gerekli aile ortamı sağlanmadığı takdirde çocuğun devlet korumasına alınması yoluna da gidilebilir.

Devlet, çocukların eğitim haklarına erişimlerini sağlamakla yükümlüdür. Eğitimin verildiği mekân olarak okul, çocukların en çok etkileşim halinde olduğu kamu kurumudur. Okullarda çocukların risklere karşı (şiddete maruz kalma, suça sürüklenme vb.) güçlenmelerini sağlayacak bazı çalışmalar olmakla birlikte risk önlemeye yönelik kapsamlı, sistematik ve standart uygulamalar bulunmamaktadır. Okullar yalnızca akademik eğitim verilen yerler değildir. Sağlıktan eğitime,

beslenmeden kültüre, çocuğun iyi olma halinin ve çocuk koruma meselesinin bütüncül olarak ele alınması gerekir.

Çocuğun kişiliğinin geliştiği, iletişim becerileri kazandığı, kendini ifade ettiği ve diğerleriyle etkileşim halinde olduğu okul, çocuk için önemli bir kaynaktır. Çocukların en önemli sosyalleşme mekânı olan okul, çocukla ilgili her türlü riskin erken tespitinin yapılabileceği bir ortamdır. Suç oranlarını düşürmek için çocukların eğitime devamının sağlanması önemlidir. Çocukların eğitime erişimi ve okula devamları sağlanmalıdır. Eğitime devam etmeyen özellikle yoksul çocuklar suça sürüklenme, güvencesiz koşullarda çalıştırılma, istismar ve erken yaşta evlilik gibi risklerle karşı karşıya kalır.

Çocuğun ihtiyaçları, zamanının büyük bir bölümünü geçirdiği okulda karşılanırsa riskli alanlara kaymasının önüne geçilmiş olur. Bunun için de okul sosyal hizmeti programının oluşturulması ve uygulamaya konması gerekir. İlkokullarda öğrenci sayısı 300, ortaokulda ise öğrenci sayısı 150 ve daha fazla olanların her birine bir rehber öğretmen norm kadrosu verilmesi son derece yetersizdir. Bahsedilen okul sosyal hizmeti programları için çok daha fazla sayıda rehber öğretmene, psikoloğa, sosyal hizmet uzmanına, sosyoloğa ve çocuk gelişim uzmanına ihtiyaç vardır.

Okul sosyal hizmeti, çocuğun üstün yararını temel alan, çocuklar ve ailelerinin karşılaştıkları ekonomik, psikolojik ve sosyal ihtiyaç ve sorunlarının giderilmesine ve çözümlenmesine yönelik olarak çalışmalar yürütmeyi hedefler (Duman, 2016). Okul sosyal hizmeti kapsamında çocuğun güvenli bir çevrede yetişmesine engel olan riskli durumların tespit edilmesi ve ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılır. Bu çalışmalar, diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği halinde yürütülür. Suça sürüklenen çocuklar da okul sosyal hizmetinin çalışma konuları arasındadır. Okul sosyal hizmeti, okulun hem içini hem de dışını öğrenci merkezli olarak değerlendirir. Ebeveyn-çocuk, mahalle-okul, ebeveyn-okul gibi ilişkiler birlikte ele alınır. Okul sosyal hizmeti ile öğrenci temel alınarak eğitim-öğretimi aksatan sorunlara karşı çözüm olabilecek çalışmalar planlanır (Reçber, 2020).

Dünyada çocukların suça karışma oranlarını düşürmek için okul sosyal hizmeti uygulamaları yapıldığı bilinmektedir (Duman ve diğ., 2016). Okullarda çeşitli nedenlerle oluşan sorunların çözümünde, okul sosyal hizmetinin uygulanması olumlu gelişmeler sağlayacaktır. Türkiye’de bu konudaki çalışmalar teorik anlamda kabul görse de uygulamada karşılığı bulunmamaktadır. Sosyal hizmet, sadece Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Rehberlik ve Araştırma Merkezleri kapsamında ele alınmaktadır. Konunun çocuklarla ilgili her türlü konuda olduğu gibi bütün taraflarca iş birliği içinde ele alınması gerekir. Öncelikli olarak Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı’nın koordinasyon içinde çalışması gerekir.

Okullardaki güvenli ortamların sağlanmasında çocuğun katılımı da gereklidir. Öğrencilerin disiplin kurallarının ve karar alma süreçlerinin yapılandırılmasında

yer alması aidiyet duygusunu güçlendirir. Çocuklar kendi fikirlerinin de yer aldığı kararlar sonucunda yapılan uygulamalara uymak konusunda daha uyumlu olurlar. Çocukların katılımının sağlandığı ve yeterli sosyalleşme alanlarının oluşturulduğu okullar akran zorbalığı ile de mücadele etmiş olur. Okullar çocukların insan haklarına ve farklılıklara saygıyı kazandığı bir yerdir. Çocukların kendilerini ifade edebildikleri, her halleriyle kabul gördükleri ortamlarda bulunmaları, şiddetten, suçla ilişkili kişi ve gruplardan uzak kalmalarını sağlar.

Suç önleme

Eğitim ve sosyal hizmet sistemleri, risk altındaki çocuklara özel destek verilecek şekilde genişletilmelidir. Psiko-sosyal destek, kültür-sanat, beceri geliştirme, güçlendirme vb. konuları içeren önleyici programlar hazırlanarak uygulanmalıdır. Çocukların yaşadıkları mahallelerde güvenli bir şekilde sosyalleşmesine, ders çalışmasına, spor yapmasına, kültür-sanat faaliyetlerine katılmasına yönelik düzenlemeler yapılmalıdır. Bu düzenlemeler kamu ve sivil toplum iş birliği ile yapılabilir. Her türlü kurum ve kuruluşun elindeki kaynakları ortaya koyduğu, ortak paydanın çocuk olduğu mekânlar ve içerikler düzenlenebilir. Toplum merkezleri, çocuk ve gençlik merkezleri gibi kurumların kurulması, var olanların da çocuklara özgü ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde düzenlenmesi gerekir. Özellikle risk altındaki çocukların bu merkezlerdeki programlara katılarak destek alması suça sürüklenmesini önlemede önemli bir faktördür. Çocuklara ve ebeveynlere yönelik, sistemin dışına itilmesini önleyici ve güçlendirici çalışmalar yapılmalıdır. Sokakta ya da iş yerinde çalıştırılan, eğitime erişimi kısıtlanan, yoksulluk içinde yaşayan, istismara uğramış, ailesinde suç geçmişi olan çocukların ve ailelerinin öncelikli olarak bu programlara dahil edilmesi gerekir. Çocuğun bireysel ve sosyal koşullarına göre yapılandırılmış rehabilitasyon programları uygulanmalı ve takip edilmelidir. Tek seferlik etkinlikler değil, uzun süreli ve süreç odaklı programlar kapsamında bireyselleştirilmiş rehabilitasyon planları uygulanmalıdır. Bunun için de konusunda uzman personel gerekliliği vardır.

Çocuk hakları odaklı adalet sistemi

Suçta sürüklenen çocuklar adli sistem içinde emniyet, jandarma gibi kolluk kuvvetlerinden başlayarak soruşturma, kovuşturma ve ceza infaz aşamalarında pek çok kişi ve kurumla karşılaşmaktadır. Çocuk adalet sisteminde yer alan herkesin temel sorumluluğu çocukların gelişim dönemlerine uygun davranmak, her durumda yararlarını gözetmek, korunmalarını sağlamak ve adli sistemin yıpratıcı süreçlerinden en az zararla çıkmalarına yardımcı olmaktır.

Emniyetin çocuk büroları, suçta sürüklenen çocukların muhatap oldukları kurumlardan biridir. Bu birimlerin kapasiteleri oldukça sınırlıdır. Hak odaklı çalışmalar yapabilecek çalışan sayısı çok azdır. Tüm personelin risk altındaki çocuklarla çalışma konusunda bilinçlendirilmesi ve konuyla ilgili uzman sosyal çalışmacıların istihdam edilmesi gerekir.

Çocuk adalet sistemindeki önemli mekanizmalardan birisi çocuk mahkemeleridir. Yargılama süreçlerinin yapıldığı çocuk mahkemeleri her ilde bulunmamaktadır. Çoğu yerde çocuklarla ilgili davalar uzmanlaşmamış ceza mahkemelerinde görülmektedir. Bu hâkim ve savcılarının çocuk hakları temelinde bir uzmanlığı yoktur. Mahkemelerde yer alan sosyal çalışmacıların sayısı ve etkinliği azdır. Her ilde ve yoğun ilçelerde uzmanlaşmış çocuk mahkemeleri kurulmalı, hâkim ve savcılara yönelik zorunlu çocuk adaleti eğitimi verilmeli ve sosyal çalışmacıların etkinliği artırılmalıdır.

Yakın zamanda başlayan bir uygulama ile çocuklara yönelik tüm adli işlemlerin bir merkezde yapılmasını sağlamak için Çocuk Adalet Merkezleri kurulmuştur. Çocuk Adalet Merkezleri, çocukların ikincil mağduriyetlerinin önlenmesi amacıyla adliyelerden bağımsız birimler olarak kurulmuştur. Çocuklara yönelik hizmetlerin bütüncül ve iş birliği içinde sunulmasını hedefleyen kurumlardır. Bu merkezlerde çocuk ağır ceza mahkemesi, çocuk mahkemesi, cumhuriyet başsavcılığı çocuk bürosu ve adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin bir arada yapılandırılması amaçlanmaktadır.

Çocuk Adalet Merkezinde ayrıca çocuk polisi, adli tıp uzmanı, aile ve sosyal hizmetler görevlisinin yanı sıra baroya, hukuk kliniği uygulaması için hukuk fakültesine ve psiko-sosyal destek kliniği uygulaması için de psikoloji, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sosyal hizmet gibi bölümlere yer ayrılması sağlanarak paydaş kurumların çocuklara bütüncül hizmet sunumu hedeflenmektedir (AB, 2026b).

Ceza infazı olarak rehabilitasyon

Rehabilitasyon, iyilik hallerini korumak için çocukların bağımsızlıklarını artırmak, güçlenmelerini sağlamak, günlük yaşam becerilerini geliştirmek ve sosyal hayata uyumlarını sağlamak amacıyla uygulanan etkinlik, tedavi ve terapi yöntemlerini kapsar. Adalet Bakanlığı'nın açıklamasına göre psiko-sosyal yardım servisinde görevli psikolog ve sosyal çalışmacılar, bireysel ya da grup çalışmaları yoluyla uygulamalar yapar.

Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi'ne (BİSİS) göre her çocuk için ayrı bir durum analizi yapılır. Ceza infaz kurumunda yürütülecek iyileştirme süreci planlanır, uygulanır, hükümlüye özel programın yürütülmesi için gerekli iyileştirici ortam oluşturulur, sürekli ölçme ve değerlendirme yapılır. Hükümlünün kuruma kabulü, gözlem ve sınıflandırması, kurum yaşamı, iyileştirme faaliyetleri, ailenin sürece katılımı, yönetsel uygulamalar, salıverilme süreci Bireyselleştirilmiş İyileştirme Programına uygun yapılır. BİSİS kapsamında çocuklara rehberlik yapmakla görevli, iletişim ve sorun çözme becerisi yüksek, pedagojik temelli grup liderliği eğitimi almış infaz ve koruma memurları "Grup Lideri" olarak görevlendirilir. Çocukların kaldığı ceza infaz kurumlarında çalışan personelin mesleki becerilerinin güçlendirilmesi ve farkındalıklarının artırılması amacıyla Bakanlık tarafından ARDIÇ Programı da

geliştirilmiştir. Program, çocuğun yüksek yararını esas alan, çocuk odaklı ve bütüncül bir bakış açısıyla hazırlanan hizmet içi eğitim programıdır (AB, 2026c).

Öngörülen çalışmaların önemli olduğu fakat yeterli olmadığı açıktır. Ceza infaz kurumlarının şu anki haliyle rehabilitasyon ihtiyacını karşıladığı söylenemez. Özellikle çocukların rehabilitasyonu düşünüldüğünde konuyla ilgili gereksinim daha da önem kazanmaktadır. Öncelikle nitelik ve nicelik olarak yeterli personelin istihdam edilmesi gerekir. Zor koşullarda yaşayan ve risk altında olan çocuklarla çalışma deneyimi önemlidir. Şu anki duruma baktığımızda nitelik konusundaki beklentiler ikinci planda kalmaktadır. Çünkü ceza infaz kurumlarında yeterli sayıda personel dahi bulunmamaktadır.

Kapatılma cezası süresince uygulanacak olan rehabilitasyon programı, belirli standartlara sahip olmasının yanında kişiye özel olarak planlanmalıdır. Her çocuğun ihtiyaçları ve becerileri farklıdır. Öncelikle çocukların eğitime devamının sağlanması yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Çocuk eğitim evlerinde örgün eğitime devam mümkünken kapalı ceza infaz kurumlarında bu tam olarak mümkün değildir.

Örgün eğitim dışında çocukların suçla ilgili farkındalık kazanmaları için çalışmalar yapılmalıdır. Grup çalışmaları ve bireysel görüşmeler şeklinde yapılandırılabilir bu çalışmalar, çocuğun "suçlu" etiketiyle kendisini toplumdan soyutlamasına ve yeni suçlar öğrenmesine engel olacak şekilde planlanmalıdır. Çocukların güçlenmesini, beceriler edinmesini, zihinsel, fiziksel ve psikolojik olarak gelişimini destekleyecek çalışmalar uygulanmalı ve tahliye olana kadar takip edilmelidir.

Tahliye sonrası destek

Çocuk tahliye olmadan önce kurumdaki psikososyal servis ilgili Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ile iletişim halinde olarak çocuğun takibinin yapılması için bilgi paylaşımı yapılmalıdır. Çocuğun eğitimine devam etmesi ve sosyal hayata dâhil olmasının kolaylaştırılması için gerekli kurum ve kuruluşlarla iş birliği halinde bir tahliye sonrası müdahale planı oluşturulmalıdır. Bu planda kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, belediyeler ve çocukların hizmet alabileceği her türlü kurum dâhil edilmelidir. Çocukların ebeveynleri, bakım verenleri, öğretmenleri gibi çocukla yakın temas halinde olan kişiler de plana dâhil edilerek bilgilendirilmelidir. Çocuğun tahliye sonrasında desteklenerek takip edilmesi ve bu takibin sürekliliği çok önemlidir. Çocuğun psikolojik sağlamlık kazanarak toplumsal hayata dâhil olması desteklenmelidir.

Tahliye sonrası destek kapsamında denetimli serbestlik gibi uygulamaların kullanılması çocuklar için yararlı olacaktır. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı Denetim Serbestlik Daire Başkanlığı tarafından yürütülen denetimli serbestlik çalışmaları, kişinin ceza infaz sürecinin bir bölümünü toplum içerisinde gözetim ve denetim altında geçirmesine olanak

sağlayan alternatif bir sistemdir. Kişinin rehberlik ve rehabilitasyon desteği de almasını sağlayan çok boyutlu bir infaz mekanizmasıdır. Kişinin psiko-sosyal gereksinimlerine yanıt veren, sosyal bütünleşmesini önleyen ve toplumsal uyumunu güçlendirmeye yönelik kapsamlı bir rehabilitasyon sürecidir (AB, 2026d). Belli şartlara göre serbest bırakılan kişi, birtakım yükümlülükleri (eğitime devam, suç işlememe vb.) yerine getirir.

Denetimli serbestlik uygulamaları ceza adalet sistemi içinde yürütülüyor olsa da sosyal hizmet müdahalesi gerektiren faaliyetler bütünüdür. Çocuklar ağırlıklı olarak ÇKK'nın 23. maddesi gereğince hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı sonucu denetimli serbestlik sistemine dâhil olurlar. Türk Ceza Kanunu'nun 191. maddesi gereği "kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak" suçunun şüphelisi olarak soruşturma aşamasında haklarında denetimli serbestlik tedbiri verilen çocuklar da sistemden yararlanırlar. Uyuşturucu madde kullanıcıları tedaviyle birlikte denetimli serbestlik yükümlüsü olmaktadır (Karataş, 2017). Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nde belirtildiği üzere, bir denetimli serbestlik uzmanı, çocuğa rehber olarak atanır ve uygun bir denetim planı hazırlanır. Uzman, denetim süreci boyunca çocuk ve çevresi ile iletişim halinde gerekli rehberlik hizmetini sunar. Suça sürüklenen çocukların risk ve ihtiyaçlarının belirlenmesi, bunlara uygun olarak toplum içinde denetim ve takibi ile iyileştirilmesine yönelik yapılacak çalışmaların planlanmasına yönelik çalışmaları yürütmek denetimli serbestlik uzmanının görevidir. Her ay denetim raporu, üç ayda bir de değerlendirme raporu hazırlanır.

Denetimli serbestlik uygulamalarının nitelikli bir şekilde suça sürüklenen çocuklara yönelik kullanılması devletin var olan kaynaklarını etkin kullanması açısından önemlidir. Bu uygulamalar suça sürüklenen çocukların ceza infaz kurumlarından uzak kalmasını sağlayarak çocukların suç ve suçluyla daha fazla temas etmesini ve yeniden suça yönelmesini engelleyebilecek niteliktedir.

Çocuk adalet sisteminin tüm aşamalarında yer alan kurum ve kuruluşların hepsi yaptıkları işleri kamuoyu ile paylaşmalı ve bilgilendirmelidir. Toplumun suça sürüklenen çocuklarla ilgili ne yapılması gerektiği ve ne yapıldığı ile ilgili bilgi edinmesi konuyla ilgili yanlış ve çarpıtılmış bilgilerin yayılmasını önlemek için önemlidir. Kurumların birbirinden haberdar olması ve iş birliği ile çalışması nitelikli müdahalelerin hızlı bir şekilde yapılabilmesi için gereklidir. Yalnızca kamu kurumlarının değil sivil toplum kuruluşlarının da suç önleme ve sonrasındaki çalışmalarda yer almaları gerekir. İhtiyaç analizi yaparak hızlı bir şekilde insanlara ulaşan sivil toplum kuruluşları, sahip oldukları deneyim ve bilgi gibi kaynaklarla yapılacak olan çalışmalara nitelik ve güç kazandıracaklardır.

Medyanın işlevi

Medyada çocuk haklarına yeteri kadar yer verilmediğini görmekteyiz. Çocukların medyada yer alabilmesi için haber değeri yüksek olan adli vakalarda "şiddete

maruz kalan sessiz mağdur” ya da “şiddetin kaynağı” olması gerekmektedir. “Hırsız”, “katil”, “suç makinesi”, “cani” gibi tanımlamalarla haberlerde yer alan çocukların kimlikleri, fotoğrafları ve kişisel diğer bilgileri, kimliklerini açığa çıkaracak şekilde verilmektedir. Oysaki bu durumun yasalarla düzenlendiği şekliyle cezalandırılması gerekir. Çocuklarla ilgili haberlerde çocuğun yüksek yararını gözeten, konuyla ilgili açıklayıcı bilgi içeren, sorunlara dikkat çeken, çözümüyle ilgili uzman görüşleri paylaşan ve ilgili kurum ve kuruluşları harekete geçirecek şekilde kamuoyunda etki yaratan içerikler üretilmelidir. Özellikle suça sürüklenen çocuklarla ilgili haberlerde ulusal ve uluslararası yasal metinler ve etik ilkelerin varlığından toplum haberdar edilmelidir. Bu haberlerin ilgili kurum, kuruluş ve kişileri önlem almaya ve eyleme geçmeye çağırma, sorunun genel görünümüne dair arka plan bilgisi verme, sadece olaya değil nedenlere de odaklanma, soruna dair politika geliştirilmesi yönünde baskı yapma ve çözüm önerme gibi konuları içermesi gerekir.

Yapılan haberlerin kurgu ve haber dili açısından çocuk hakları odaklı yaklaşımla hazırlanması, asıl öznelerin yeniden mağdur edilmemesi gerekir. Haberde kullanılan dilin, başlığın ve fotoğrafın, çocuğun şimdiki ve gelecekteki yaşantısını etkileyebileceği göz ardı edilmemelidir. Çocukları etiketlemeyen, kapsayıcı ve ayrımcılıktan uzak haber içerikleri üretilmelidir. Çocukların bakış açılarına da haberlerde yer verilmelidir. Çocukların hak sahibi bireyler olduğu unutulmamalıdır.

Medyada suça sürüklenen çocuklar konusunda sorunların analizine ve çözümüne yönelik uzman görüşlerine yer verilmesi gerekir. Toplumda özellikle çocuklar arasında yaşanan şiddet ve öldürme vakaları çok tepki görmektedir. Çocuklar “katil, canı” olarak görülmekte ve yetişkin gibi yargılanmalarının gerektiği konusundaki görüşler yayılmaktadır. Sosyal medyada pek çok insanın çocuklar için hiç de uygun olmayan, dehşet verici ifadeler kullandığı görülür. Sosyal medya platformları için çocuklarla ilgili içerik üretiminde uyarı sistemleri ve içerik kaldırma mekanizmaları geliştirilmelidir.

Medyada yer alan haberden, diziye, gündüz kuşağı programından filme kadar her türlü içerik toplumun tüm kesimine olduğu gibi çocuklara da ulaşmaktadır. Bu içeriklerde şiddet, suç, istismar gibi eylemleri uygulamanın bir güç unsuru gibi verildiği, şiddetin bir iletişim aracı gibi gösterildiği ve herkesin kendi adaletini sağlamanın kabul gördüğü örneklerle yer verilmesi konunun öne çıkmasına ve normalleşmesine neden olur. Oysaki yapılması gereken öncelikli olarak çocuklarla ilgili eğitim, sağlık, kültür-sanat ve başarı haberlerine yer verilmesidir. Ayrımcılığa yer vermeyen, farklılıklara saygı duyan bir anlayışla hak odaklı, bilgilendirici içerikler üretilmelidir.

Medyada beklenen bu gelişmelerin oluşması için tüm medya çalışanları için bağlayıcılığı olan etik ilkelerin detaylı ve kapsayıcı olarak hazırlanması gerekir. Medya profesyonellerinin hem üniversite eğitiminde hem de meslek içi eğitimlerle etik konusunda bilinçlendirilmesi önemlidir. Ayrıca medyada bir

özdenetim mekanizması oluşturulmalıdır. Bağımsız bir denetleme mekanizması (kurul, komisyon vb.) kurulmalı ve okur temsilcileri oluşturulmalıdır.

Çocuk koruma sistemi ve çocuk adalet sisteminin birbirini destekleyecek ve güçlendirecek şekilde yapılandırılması gerekir. Koruyucu ve önleyici mekanizmaların çocukların adalet sistemi içine girmeden önce çocuk koruma sistemi kapsamında devrede olması gerekir. Bir çocuğun adalet sistemine girmesi, çocuk koruma sisteminin yeterli olmadığını gösterir. Müdahalelere rağmen çocuk, adli süreçlerin içine mağdur ya da suça sürüklenen olarak girdikten sonra da çocuk koruma sistemi rehabilitasyon, eğitime erişim ve psikososyal destek kapsamında çocuğa destek olacak şekilde planlanmalıdır. Tüm bu programların çocuk hakları odağında genel standartlara sahip olması gerekirken çocuğa özgü bireysel olarak planlama yapılması gerektiği de unutulmamalıdır.

Sonuç

Suç eylemi gerçekleşmeden önce yapılması gereken suçu oluşturan nedenlerin önüne geçilmesi ve ortadan kaldırılmasıdır. Suçu önlemeye yönelik çalışmaların özellikle suça sürüklenen çocuklar konusunda çok boyutlu olduğu unutulmamalıdır. Suça engel olamadığımızda ise çocuklar bakımından ortaya çıkan durumların yetişkinlerden farklı olarak ele alınması gerekir.

Suçta sürüklenen çocukların insan haklarına saygılı olmayı hedefleyen destekleyici politikalar ve yöntemler, mağdur haklarıyla çelişmez. Türkiye'deki adalet sistemi suça sürüklenen çocuğu merkeze almak yerine eyleme odaklanan yapıyla cezalandırıcı bir işlev görmektedir. Mağdurların ve toplumun çıkarları, suça sürüklenen çocukların sadece kapatılma cezası almasıyla korunamaz. Sağlam ve uzun soluklu bir fayda sağlanabilmesi için suça sürüklenen çocukların bu eyleme karışma nedenlerine yönelik çözümler üretilmesi gerekir.

“Suça sürüklenen çocuk” kavramı kanunda geçtiği haliyle kullandığımız bir kavramdır. Bu haliyle kullanmakla birlikte eleştirilere açık bir tanımlama olduğunu da kabul etmek gerekir. Çocuğu suçun öznesi olmaktan uzak tutan, çocuk için pek çok farklı koşulun bir araya gelmesiyle ortaya çıkan ve çocuğun yalnızca kendi iradesiyle olmayan bir süreci anlatmak için kullanılmıştır. Fakat bu tanımlama, çocukların suç eylemine karışmasının arkasındaki pek çok nedenin göz ardı edilmesine neden olabilmektedir. Konunun bütüncül olarak ele alınması için öncelikle mevcut yasal düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanması, sonrasında hem yasal metinlerde hem de uygulama aşamalarında gerekli düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerekir.

Adalet sistemi içerisine giren çocuklara yönelik bütüncül bir çocuk politikası hazırlanarak uygulanmalıdır. Her aşamada konusunda uzman kişi ve birimlerin dâhil olması ve süreç yönetiminde çocuğun yüksek yararının önceliklendirilmesi gerekir. Çocukların suça sürüklenmesini engelleyecek önleyici tedbirler gereklidir. Bunun yanında onarıcı adalet mekanizmaları geliştirilmelidir. Bunun için de

çocuklara nitelikli hukuki destek verilmelidir. Çocuğun cezalandırılmasının önceliklendirildiği değil, çocuğun dinlendiği, desteklendiği ve güçlendirildiği bir çocuk adalet sistemi oluşturulmalıdır. Ancak böylece hak odaklı bir çocuk adalet sisteminden söz edilebilir. Mevcut duruma baktığımızda, uzun vadeli bir değişim yaratmak için sorunun bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasının gerekli olduğu açıktır. Bunun için de çocuklarla ilgili tüm çalışmalarda, çocukların kendilerinin, çocuk hakları üzerine çalışan sivil toplum kuruluşlarının, meslek örgütlerinin ve üniversitelerin de görüşleri dikkate alınmalıdır.

Çocukları suça sürükleyen ekonomik ve toplumsal nedenlerin, yoksulluğun, ayrımcılığın, eşitsizliğin, şiddetin önüne geçilmedikçe çocuklar için öngörülen cezaları ağırlaştırmak sorunu çözmek için yeterli olmayacaktır. Devletin ve toplumun konuyla ilgili sorumluluğunu yerine getirmesi gerekir. Aksi takdirde çocuğun üstün yararı ilkesi başta olmak üzere güvence altına alınan çocuk hakları ihlal edilmiş olur.

Sorunun çözümü için yapılması gereken şey, çocukları daha ağır cezalarla, yetişkin gibi cezalandırmak değildir. Çocuk adalet sistemini yeniden düzenlemek ve çocukları güçlendiren ve destekleyen koşulları oluşturmak gerekir. Ancak böyle tüm toplumun güvenliğinden bahsedilebilir.

Kaynakça

Adalet Bakanlığı (2005). Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği. Resmî Gazete

Adalet Bakanlığı (2024). *2023 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu*.

<https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/28022025144225Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202023%20Y%C4%B1%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf>

Adalet Bakanlığı (2025). *Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlülerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları*.

<https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/202601061502543204-%20Ceza%20%C4%B0nfaz%20Kurumunda%20Bulunan%20Tutuklu%20ve%20H%C3%BCk%C3%BCml%C3%BClerin%20%C3%96%C4%9Frenim%20Durumlar%C4%B1na%20G%C3%B6re%20Da%C4%9F%C4%B1%C4%B1mlar%C4%B1.pdf>

Adalet Bakanlığı (2026a, 14 Ocak). *Ceza İnfaz Kurumları Tipleri*.

<https://cte.adalet.gov.tr/Home/haritaliste>

Adalet Bakanlığı (2026b, 15 Ocak). *Çocuk Adalet Merkezi*.

<https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cocukadaletmerkezinedir>

Adalet Bakanlığı (2026c, 19 Ocak). *İyileştirme ve Topluma Kazandırma Daire Başkanlığı*. <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SSSorularDetay/11>

Adalet Bakanlığı (2026d, 20 Ocak). *Türk Denetimli Serbestlik Sistemi 20. Yıl Uluslararası Kongresi*. <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/turk-denetimli-serbestlik-sistemi-20-yil-uluslararasi-sempozyum04062025045644>

Akço, S. & Akbulut, B. (2016) Türkiye'deki Çocuk Koruma Sistemine Dair Bir Eleştiri. Dağlı, T. (yay.haz.), *Çocuk Koruma Sistemleri* içinde (s. 102-113). Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği.

Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Balo, Y. S. (2005). *Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Birleşmiş Milletler (1989). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS)*. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu

Dikmen, A. (1998). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Çerçevesinde İstanbul'da Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Değerlendirme* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji.

- Doğan, İ. (2001). Çocuk Hakları Açısından Türkiye’de Çocuk Olgusu. *Milli Eğitim Dergisi*, (151).
https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/dogan.htm
- Duman, N. (2016). Okul Sosyal Hizmetinin Tanımı, Kapsamı ve Çocuk Koruma Sistemi İçindeki Yeri. *Sosyal Hizmet – Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı*, 1-7.
<https://shuder.org/Resimler/2f538c2b-07c8-46da-afaa-d5eefbfccc3dokul-sosyal-hizmeti-dergi-ozel-sayisipdf.pdf>
- Duman, N., Önal Dilek, B., Gökçeaslan Çiftçi, E., Karakuş, B., Aktan, C. (2016) Milli Eğitim Bakanlığı’nda Sosyal Hizmet Mesleği ve Okul Sosyal Hizmetinin Görev ve Sorumlulukları Raporu. *Sosyal Hizmet – Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı*, 8-19. <https://shuder.org/Resimler/2f538c2b-07c8-46da-afaa-d5eefbfccc3dokul-sosyal-hizmeti-dergi-ozel-sayisipdf.pdf>
- Eraslan, Y. (2025). Küresel Çocukluk Rejimlerinin Popülist Siyasetle Kesişimi: UNICEF Dünya Çocuklarının Durumu (2020-2025) Raporlarının Eleştirel Bir Analizi, *Oditoryum Eleştirel Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 58-75.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/oditoryum/article/1834153>
- Eşitlik İçin Kadın Platformu-EŞİK (2025a). *Suçta Sürüklenen Çocuklar Bilgi Notu I*.
https://esik.org.tr/s/2547/i/Suca_Suruklenen_Cocuklar_Bilgi_Notu-v2.pdf
- Eşitlik İçin Kadın Platformu-EŞİK (2025b). *Suçta Sürüklenen Çocuklar Bilgi Notu II*.
https://esik.org.tr/s/2547/i/ESIK_Suca_Suruklenen_cocuklar_bilgi_notu_II_Kasim2025.pdf
- Heffinck, P. (1999). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: İnsan Haklarına Dayalı Programlama Yaklaşımı. Kuntay, E., Erginsoy, G. (der), *21. Yüzyıl Karşısında Çocuk ve Genç* (s. 27-39) içinde. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.
- Heywood, C. (2003). *Baba Bana Top At! / Batı’da Çocukluğun Tarihi*. Çev.: Esin Hoşsucu. 1. Basım. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1993). Türkiye’de Değişen Aile ve Çocuğun Değeri. Onur, B. (der.), *Toplumsal Tarihte Çocuk* (s. 31-38) içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Karataş, Z. (2017). Çocuklara Yönelik Denetimli Serbestlik Uygulamalarında Sosyal Hizmet Müdahalesinin Önemi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-20. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/357938>
- Köz, B. (2026, 10 Ocak). *Çocuk yoksulluğunun küresel haritası*. Bianet.
<https://bianet.org/haber/cocuk-yoksullugunun-kuresel-haritasi-311937>

- Küntay, E. (2000). Çocuk Hakları ve Aile İçi İlişkiler: BM Çocuk Hakları Sözleşmesi Üzerine Bir Yorum. Çitçi, O. (der.), *Türkiye’de İnsan Hakları* içinde (s.541-547). Ankara: TODAİE Yayınları.
- Küntay, E. & Erginsoy, G. (2005). *İstanbul’da On Sekiz Yaşından Küçük Ticari ‘Seks İşçisi’ Kız Çocuklar*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2026). Okullaşma Oranı. <https://istatistik.meb.gov.tr/OkullasmaOrani/Index>
- Onur, B. (1993). Sunuş, Onur, B.(der.), *Toplumsal Tarihte Çocuk* içinde (s. 1-6). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*. Çev.: Kemal İnal. Ankara: İmge Kitabevi.
- Reçber, B. (2020). Türkiye’de Okul Sosyal Hizmetinin Konumu ve Gerekliliği. *Tesam Akademi Dergisi*, 7(1), 11-36. <https://doi.org/10.30626/tesamakademi.695730>
- Serozan, R. (2005). *Çocuk Hukuku* (2. Baskı). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (2025, 3 Aralık). *Bir buluşmanın ardından: Suça değil çocuğa bakmak*. LinkedIn. <https://www.linkedin.com/pulse/bir-bulu%C5%9Fman%C4%B1n-ard%C4%B1ndan-su%C3%A7a-de%C4%9Ffil-%C3%A7ocu%C4%9Fa-bakmak-stgmdernegi-d8plf/?trackingId=MXebleXh7RawrpdNPijs1w%3D%3D>
- Tan, M. (1993). Çocukluk, Dün ve Bugün, Onur, B. (der.), *Toplumsal Tarihte Çocuk* içinde (s. 11-30). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] (2005). Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK), Kanun No: 5395. Resmî Gazete
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025a). *Türkiye’de Çocuklar 2024 İstatistiklere Bakış*. <https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/Turkiye-Cocuk-2024TR.pdf>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025b). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2024*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2024-53989>
- Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı. (2025). *Çocuk Mahpusların Eğitim Hakkı: Türkiye’de Çocuk Mahpusların Örgün Eğitime Erişim Hakkının İhlali Üzerine Bir Değerlendirme Raporu*. <https://drive.google.com/file/d/12SFesoD55fYFLKqMrAmU70BH7OfvPPwH/view>